

TID FOR ETTERTANKE

Av E. L., Oslo

DEL I

I vårt århundrede kan vi reflektere over ordet verdighet eller mangel på verdighet og medmenneskelighet såvel på det nasjonale som på det internasjonale plan.

To verdenskriger har påført vårt kontinent umåtelige lidelser og materielle ødeleggelser, og etter den annen verdenskrigs slutt i 1945 er det blitt utkjempet over 100 kriger i verden. 20 millioner sivile er blitt drept og 60 millioner jaget på flukt. Vi kan trekke denne konklusjon: Det ble ingen bedre verden.

Den annen verdenskrig var en stormaktskrig, som vi ble brakt opp i meget mot vår vilje. Vi kunne ha unngått ulykken, hvis vi hadde holdt vårt forsvar i orden eller i det minste mobilisert i tide det lille forsvar vi hadde.

De av oss som var unge da krigen kom til Norge i 1940, prøvde å komme frem til et holdbart ståsted for vår holdning og våre handlinger i krigsårene 1940-45. Den politiske utvikling i 20-30 årene på det hjemlige plan var også i en vesentlig grad retningsgivende.

Nasjonal Samlings medlemmer var først og fremst forsvarsvenner, med en høy prosent deltagelse i forsvarskampene i april 1940, hvilket bør fremgå av landssvikoppjøret. Ikke mindre enn 6-700 av landets knapt 1500 offiserer fra før 9. april, hvorav 32 med majors rang eller over, kom i løpet av 1941 inn i Nasjonal Samlings medlemslister. Jfr. professor Hans Fredrik Dahls bok: «Quisling. En fører for fall», side 228.

Ikke minst i året 1940 befant Norge seg i en uhyre vanskelig situasjon. Fra Nasjonal Samlings synspunkt gjaldt det å handle slik at vi kunne redde landets selv-

stendighet i fall tysk seier. Samtidig måtte man ivareta andre viktige interesser for landet.

Etter hvert kunne man registrere at mange tyskere var misfornøyd med Nasjonal Samling. Partiet var i veien for deres planer, det var tydelig. Uten dette parti ville Tyskland stå mer fritt i sitt forhold til Norge, både politisk og økonomisk. Nå var det bundet i ikke så liten grad. Quisling og statsrådenes arbeid for å bremse på de veldige tyske pengekrav falt bl.a. ikke i tyskernes smak. I en redegjørelse om Norges Banks forhold under okkupasjonen, som sjefdirektør Rygh ga i Kringkastingen 14. mai 1945, sa han: «Heldigvis ble man reddet for mange inngrep, fordi tyskerne og NS sto mot hverandre.» Se Aftenposten for 15. mai 1945.

Til sine tider var det et ganske tilspisset forhold mellom NS og tyskerne. Professor G. von Mende i Rosenberg-ministeriet, som var en god venn av Quisling, fortalte således noen år etter krigen at Quisling i sine tunge stunder flere ganger innviet ham i sin fortvilelse, blant annet overveide han å «gå i illegalitet som nasjonal opposisjon mot tyskerne». Tanken på de tyske represaliene avholdt ham imidlertid fra slike drastiske aksjoner. Jfr. professor Hans Fredrik Dahls siste bok om Quisling, side 420.

Det var forøvrig i 1940 og senere en ikke ualminnelig oppfatning at den tyske okkupasjon av Norge var regjeringens ansvar, men det ble ingen riksrett etter krigen. Glemmes bør heller ikke at Stortingets Presidentskap i 1940 anmodet kong Haakon VII om å abdisere.

Major og milorg.sjef O. H. Langeland dokumenterer i sin bok «Dømmer ikke» bl.a. følgende:

Det går an å gå til fienden

og forhandle om avsettelse av den lovlige regjering og siden få storkors av St. Olav. - Administrasjonsrådet bygde krigsskip og kanoner for fienden og fikk hederlig omtale. Det går an under pågående kamp å sende stor mannskapsstyrke til bistand for fienden på Værnes og deretter bli fylkesmann. Det samme gjelder Fornebu, hvor den ansvarlige leder ble statsråd kort tid etter. - Til slutt kan nevnes at de ca. 250.000 nordmenn, som gikk i tyskernes tjeneste for å tjene gode penger ved å bygge festninger, flyplasser eller brakker, ikke fikk et oppgjør med myndighetene etter krigen.

Ingen av dem ble straffet da landssvikoppjøret kom. Derimot ble alle som hadde båret NS-merket straffet, også de passive medlemmer. Dette innebar fengselsstraff eller konfiskasjon av formuesandel. Det kan her nevnes at det ble satt forræderstemplet på tusenvis av mennesker, som hadde begått så ubetydelige «forbrytelser» at det hele ble oppgjort med en mulkt på 200 kroner. Dette hadde intet å gjøre med straffelovens paragraf 86. Den virkelige straffen ble imidlertid fordømmelsen under «tro- og meningslokket», som har blitt praktisert frem til denne dag.

Et stort antall bøker, utgitt i de siste 50 år, belyser de to parters standpunkter. Det trer her frem, til en viss grad, hva som skjedde i ledersjiktet og nedover i de to grupperinger i Norge som var motpolarer under okkupasjonstiden. Et stadig større antall nordmenn motarbeidet de tyske myndigheter gjennom sabotasjehandling og annet motstandsarbeid, bl.a. spionasje for de krigførende stormaktene. Hele dette motstandsarbeide var i det vesentlige dirigert fra England og tildels fra Sovjet. På den annen side et økende antall nordmenn som var knyttet til Nasjonal Samling. De førte en annen form for frigjør-

(Forts. side 6)

Patriotismen i Sauda

Av fraflyttet

I Sauda var det under okkupasjonen to fraksjoner som lå i strid med hverandre. De beskyldte hinannen gjensidig for å arbeide for fienden.

- De i Sauda som jobbet på Norddagsanlegget.

- De i Sauda som jobbet på fabrikken for metall-leveranser til Tyskland.

Begge parter hadde rett.

Ingen av skipene som under krigen gikk med metaller til Tyskland ble senket. Det ble påstått at det skulle være en overenskomst mellom de krigførende. Ikke vet jeg.

I hvert fall fikk Sauda leve krigsårene i fred og ro. Det eneste sus av panikk og krigens redsel meldte seg riktig nok en gang i løpet av disse 5 krigens år. Det var en gang man fikk se exhauststripen av en spittfire.

Skip kom og gikk, folk arbeidet og tjente store penger, de klappet de «grønklede»

soldater på skuldrene og diktet patriotiske sanger.

Og «patriotismen» ga også andre utslag.

En hjemvendt fange, som hadde vært i samme konsentrasjonsleir som sin arbeidsgiver, ville ved hjemkomsten trøste både familien og den hjemmeværende krets.

Han fortalte at arbeidsgiveren, som allerede før avreisen hadde vært syk, fikk eget rom og ble tatt hånd om på beste måte av legene i leiren.

Men det skulle han ikke ha gjort. Isteden for å bli glad, ble familien og bygda rasende. Her kom denne mannen og fortalte at den syke mannen ble godt behandlet. Han fratok dem en patriotisk legende om lidelsen, og ville påføre ham en en død under samvittighetsfull pleie. Mannen ble nærmest knust under isfronten som møtte ham, og måtte forlate Sauda.

Den norske legion lå foran Leningrad da general Vlassov ville befri byen

General Andrej Vlassov tilhørte de store, sovjetiske generaler i begynnelsen av krigen. Han sloss foran Moskva, og ble deretter overført til Leningradfronten som nestkommanderende, og var sjef for 2. armé, som i januar 1942 støtte frem for å befri byen. Han ble tatt til fange av tyskerne, stilte seg i spissen for en armé av russiske desertører, og ble satt inn på tysk side i kampene på Balkan.

Ved fredsslutningen overga han seg til amerikanerne, og de aller fleste av hans menn delte hans skjebne. General Vlassov ble henrettet sammen med de fleste av sine menn, bare noen få endte sitt liv i fangeleirer. De ble skånselsløst overlatt til sovjetrusserne.

Dette ville vært historiens dom over Vlassov, hvis ikke Solsjenitsyn i "Arkipelag Gulag" hadde innført visse motforestillinger. Han fortel-

ler at også tre andre arméer skulle være med og befri Leningrad den harde krigsvinteren 1942-43. Men disse arméene rørte seg ikke. Vlasov gikk til angrep, men angrepet stoppet opp fordi han ikke fikk forsyninger fra Moskva. I februar 1942 hadde han drevet en 75 km lang kile inn i de tyske linjene. I mars hersket fremdeles vinteren, han kunne ha trukket seg tilbake på vinterføret, men fikk ikke lov. I april ble området en bunnløs sump, Vlassovs armé spiste til og med hovene på selvdøde hester, og fortsatte kampene til mai og juni, da de ble nedkjempet av tyskerne. "Dette var forræderi", skriver Solsjenitsyn, "- men fra Stalins side". Han legger til at Vlassov var en så sterk personlighet at han evnet å samle en armé av russiske krigsfanger, som sloss for et ikke-bolsjevistisk Russland. Og tapte.

Abonner på Folk og Land til et ungt menneske!